



Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

**Prof Dr. Szabó Máté,
az alapvető jogok biztosa
részére**

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
1387 Budapest, Pf. 40.

Tárgy: jogszabály alaptörvény-ellenességének utólagos megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány kezdeményezése

Tisztelt Alapvető Jogok Biztosa!

Alulírott dr. Kádár András Kristóf, mint a Magyar Helsinki Bizottság közhasznú egyesület (székhely: 1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.) társelnöke az alább részletesen kifejtettek alapján javaslom, hogy az Alaptörvényben biztosított hatáskörével élve kezdeményezze az Alkotmánybíróságnál a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 81. § (4) bekezdése, valamint 90. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, mivel azok az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe, II. cikkébe és XV. cikk (2) bekezdésébe ütköznek.

1. A bírák szabad mérlegelési jogának korlátozása és az egyéniesített büntetéskiszabás ellehetetlenülése

1.1. A támadott szabályok

Btk. 81. § (4) Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három különböző időpontokban elkövetett befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. **Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények bármelyike életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.** Ha azonban e törvény Általános Része lehetővé teszi, a büntetés korlátlanul enyhíthető.

Btk. 90. § (2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. **Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.**

1.2. Az Alkotmánybíróság által kidolgozott releváns elvek

A büntetés kiszabására vonatkozóan a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) 83. § (1) bekezdése általános érvennyel szögezte le: „a büntetést – céljának (37. §) szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.” A 2013. július 1-jétől hatályos Btk. 80. § (1) bekezdése tartalmilag ezzel azonos szabályt tartalmaz, amely így szól: „A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon



Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.”

A korábbi Btk. fenti rendelkezésével kapcsolatosan az Alkotmánybíróság a 13/2002. (III. 20.) AB határozatában a következőkre mutatott rá: „a Btk. 83. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés a büntetés kiszabására vonatkozó olyan normatív szabályt tartalmaz, amely a számba jöhető valamennyi büntetés és intézkedés alkalmazásával összefüggésben általánosságban teremt lehetőséget a bíróságnak a büntetés egyéniesítésére, mi több, kötelességévé is teszi az individualizációt”. Ezen túlmenően pedig kifejtette azt is, hogy „a büntetőjogi szankciórendszer alakításában, éppen a **büntetés mértékének megállapítása tekintetében a jogalkotó mérlegelési joga mellett a bírói mérlegelés lehetőségének alkotmányos értéket is hordozó és ezért védelmezendő szerepe van.** Az egyéniesített bünteteskiszabás és ezen keresztül az alkotmányosan is igazolható preventív büntetési célok érvényre juttatása ugyanis ténylegesen csak ezen keresztül valósulhat meg.”

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének – így az Alaptörvény azzal tartalmilag azonos B) cikk (1) bekezdésének – és az alkotmányos büntetőjog elveinek összefüggéseire az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) határozatában is rámutatott: „a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam. [...] Az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen érvényesített alapelv, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányos jogállam, a jogrendszerre vonatkozó alkotmányos normák érvényesítése – a jogrendszer önmagára vonatkoztatott szabályainak megtartása – a jogállam alapvető kritériuma. A jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos elveknek: **a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag az alkotmányos büntetőjog lehet.**”

1.3. A szabályozás értékelése az ismertetett elvek alapján

A Btk. kifogásolt rendelkezései a következők miatt nem felelnek meg az alkotmányos büntetőjog elveinek.

A Btk. 81. § (4) és 90. § (2) bekezdései a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén kötelezővé teszi az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását, elvonva ezáltal a bírótól a szabad mérlegelés jogát, ezzel összefüggésben lehetetlenné téve az egyéniesítést. A hivatkozott törvényszöveg megköti ugyanis a bírót az azt eredményezve, hogy a bírót csak a rendelkezésben előírt szankciót róhatja ki az alanyi és tárgyi oldalukat tekintve egymástól akár teljesen különböző bűncselekményeket elkövetők esetében is. Így a bírót nem mérlegelhet, s ugyanúgy életfogytig tartó szabadságvesztést köteles kiszabni egy testi sértést, egy hivatalos személy elleni erőszakot és emellett egy különösen nagy értékre elkövetett rablás kísérlete miatt felelősségre vont, büntetlen előéletű fiatal felnőtt esetében, mint a két rendbeli minősített emberölést és egy rablást elkövető személy esetében. Az egyéniesítés gyakorlatilag teljes ellehetetlenítése a megtámadni javasolt Btk. rendelkezések hatálya alá tartozó esetekben pedig súlyos következményekkel jár a büntetések arányossága terén (lásd alább).

1.4. A szankciók arányossága

13/2002. (III. 20.) számú határozatában az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy „[a]lkotmányossági szempontból a bünteteskiszabás normatív előírásainak az a rendeltetése, hogy lehetővé tegyék az elkövetőkre az arányos, és a bűnösségi körülményekkel összhangban álló büntetés kiszabását.” Az 58/1997. (XI. 5.) AB határozatban az Alkotmánybíróság – hivatkozva a 30/1992. (V. 26.) AB határozatában foglaltakra – a következőket szögezte le: „(...) **a büntető jogszabály alkotmányosságának megítélése során vizsgálni kell, hogy a Btk. konkrét rendelkezése »mértéktartó és megfelelő választ ad-e a veszélyesnek, nemkívánatosnak ítélt jelenségre, azaz az alkotmányos alapjogok korlátozása esetén irányadó követelménynek megfelelően a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre szorítkozik-e.«**”

A Btk. megtámadni javasolt bekezdései a magyar büntetési rendszerben kiszabható legsúlyosabb szankciót rendelik automatikusan alkalmazni három, a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontjában meghatározott személy elleni



Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén, amennyiben a hivatkozott bekezdésekben foglalt feltételek fennállnak. Ez pedig azt jelenti, hogy a kötelezően kiszabható szankció szempontjából ugyanolyan megítélés alá esnek egymástól eltérő tárgyi súlyú büntető törvényi tényállásokat megvalósító magatartások. **Ennek fényében nyilvánvalóan nem jelenthető ki, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés szankciója a támadott tényállások alá vonható minden potenciális cselekmény súlyával arányos, hiszen a cselekmények közötti különbség rendkívül nagy lehet.**

Ebben a körben értékelni kell, hogy a 13/2002. (III. 20.) számú határozatban az Alkotmánybíróság éppen arra hivatkozva találta alkotmányosnak a középértékre vonatkozó szabályt, hogy az meghagyja a bírói mérlegelést a büntetéskiszabás tekintetében. A testület rögzítette: „[...] a támadott rendelkezés nem érinti az általános büntetéskiszabási elveket, és **nem zárja ki azt, hogy a bíróság az irányadó általános és az egyedi ügyben felderített különös körülményeket a törvénynek és a bírói gyakorlatnak megfelelően, belátása szerint értékelje.** [...] A büntetési tétel középértékéből történő kiindulást előíró szabály változatlanul hagyja azt az elvet, hogy az egyedi ügyben kizárólag a bíróság jogosult annak mérlegelésére: milyen büntetési nem és ezen belül milyen mértékű büntetés áll arányban az adott bűncselekmény súlyával, az elkövető társadalomra veszélyességével, a bűnösség fokával és a büntetés kiszabása során figyelembe veendő bűnösségi körülményekkel. [...] A Btk. hivatkozott rendelkezései azt támasztják alá, hogy a büntetés kiszabása körében a Btk. 83. § (2) bekezdésének **bevezetése után is alapintézmény maradt a bírói mérlegelés.** A támadott törvényi rendelkezés ebben a folyamatban legfeljebb igazodási pontot jelent és semmiképp nem válik vezérelvvé. A büntetés mértékének megállapításakor a vitatott szabály a büntetés kiszabásával összefüggő további rendelkezésekkel együtt, csak a büntetés alkotmányosan sem vitatható céljára vonatkozó Btk. 37. §-ával és a büntetés kiszabásának a 83. § (1) bekezdésében meghatározott kritériumaival összhangban alkalmazható.”

E részletekből *argumentum a contrario* aggálytalanul levonható az a következtetés, hogy minden olyan szabályozás, amely kiiktatja a bírói mérlegelést, kizárja a bíró belátásának megfelelő értékelést, ellentétes az alkotmányos büntetőjog alapvető elveivel.

E ponton fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy a támadott szabályok az ún. „*three strikes*” büntetőkonceptiót kívánták átültetni a magyar gyakorlatba, azonban erre is tévesen került sor. Ugyanis halmazati büntetés esetén is alkalmazva a koncepciót arra az eredményre jutunk, hogy a bűncselekmény elkövetéséért első alkalommal felelősségre vont személyre ugyanúgy vonatkozik, mint akire harmadszor „csapott le” a büntetőjog, vagyis aki többszörös visszaesőként javíthatatlannak tűnik. Ez azért releváns, mert a szabályozás nemcsak a bűncselekmény tárgyi súlyára érzéketlen, hanem arra a lényeges alanyi körülményre is, hogy a büntetőjogilag felelősségre vont személyt először, másodszor vagy harmadszor ítéli el a bíróság. Így nem állítható, hogy a Btk. kifogásolt rendelkezései mindkét esetben „mértéktartó és megfelelő” választ adnak a nemkívánatosnak ítélt jelenségre, mert egymástól alapvetően különböző esetekre nem lehet ugyanaz a szankció a mértéktartó és megfelelő válasz.

Az államnak és az egyes kormányoknak természetesen van mozgásterük a büntetendő magatartások és a büntetési tételek meghatározásában, a legsúlyosabb szankció kilátásba helyezésénél azonban alkotmányosan indokolt és elvárható a gondos mérlegelés. Ezt mulasztja el a jogalkotó akkor, amikor eltérő súlyú cselekményekre rendeli automatikusan alkalmazni a legsúlyosabb büntetőjogi szankciót.

3. A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés

Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése általános és elvi éllel mondja ki a diszkrimináció tilalmát a Magyarország területén tartózkodó minden személy vonatkozásában. Az Alaptörvény e szakaszának relevanciája két vonatkozásban is felmerül az indítványban kifogásolt rendelkezésekkel kapcsolatban, mindkét esetben alátámasztva azoknak a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközését.



Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

3.1. A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés az egyéniesített büntetékiszabás ellehetetlenülésével összefüggésben

Adott jogszabályhely diszkrimináció tilalmába ütközésének vizsgálata során az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint – mint ahogyan arra a testület a 14/1995 (III. 13.) számú AB határozatban is rámutatott – a homogéncsoport-képzés módszerét alkalmazza. A Btk. 81. § (4) és 90. § (1) bekezdései pedig az eltérő ismérvek ellenére történt homogén csoportképzéssel hátrányos megkülönböztetést valósítanak meg az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték között, megsértve ezzel az Alkotmány XV. cikk (2) bekezdését. Ugyanis, akár a 81. § (4), akár a 90. § (1) bekezdést rendeli alkalmazni a törvényalkotó, a bírónak – szoros összefüggésben azzal, hogy egyéniesített büntetékiszabásra nincs lehetősége – ugyanúgy kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabnia egymástól – mind a bűncselekmények alanyi, mind tárgyi oldalát tekintve – lényeges eltérést mutató esetekben. Ugyanúgy a magyar büntetőjog legsúlyosabb szankcióját kell tehát kiszabnia például egy két testi sértést és egy különösen nagy értékre rablást elkövető, mint egy súlyos testi sértést és két emberölést elkövető személy esetében.

Ezért a Btk. megtámadni javasolt bekezdéseinek alkalmazása esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés automatikus és kötelező kiszabása hátrányos megkülönböztetést valósít meg az azok személyi hatálya alá tartozók vonatkozásában, hiszen ugyanúgy kezel egymástól különböző, illetve eltérő tárgyi súlyú bűncselekményeket elkövetőket.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata alapján jogellenes megkülönböztetés – azaz az Emberi Jogok Európai Egyezményének sérelme – valósul meg akkor, ha a hatóság nem alkalmaz eltérő bánásmódot olyan személyekkel szemben, akiknek a helyzete jelentősen különböző, feltéve, ha az azonos bánásmódnak objektív és ésszerű indoka nincs. A *Thlimmenos v. Görögország* ügyben (2000. április 6.; 34369/97 számú kérelem) a Emberi Jogok Európai Bírósága azt állapította meg, hogy különböző bűncselekmények miatt elítélt személyeket eltérően kell megítélni, abban az esetben, ha helyzetük jelentősen különböző. A támadott szabályozásra alkalmazva ezt az elvet megállapítható, hogy az eltérő súlyú cselekmények elkövetőinek azonos kezelése (különösen figyelembe véve a szankció súlyát) a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik.

3.2. A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés az egy eljárásban való elbírálás esetlegességéből következően

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközést eredményezi, hogy a magyar büntetőjog legsúlyosabb szankciójának kiszabása lényegében attól függ, hogy a Btk. 81. § (4) és 90. § (2) bekezdése által megkívánt három, személy ellen erőszakos bűncselekmény egy eljárásban kerül-e elbírálásra. Azaz – *ad absurdum* – ugyanazon elkövető ugyanazon bűncselekményeiért más-más büntetést kaphatna attól függően, hogy azokat külön-külön bírálják el, majd összbüntetésbe foglalják, vagy halmazatban, illetőleg olyan módon bírálják el, hogy a harmadik cselekmény elbírálásakor az érintett már a 90. § (2) bekezdésének hatálya alá esik. A szabályozás önkényességét az alábbi példa világítja meg.

Elkövető 2000-ben, 2001-ben, 2002-ben és 2005-ben is személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el (ezek között olyat is, amelynek büntetési tételénél fogva felmerül a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés lehetősége). A 2000-ben és 2001-ben elkövetett cselekményeit egy eljárásban bírálták el 2006-ban. Másik két cselekményére ezután derült fény, így azokat másik eljárásban bírálták el. Az eredmény: az elkövető négy olyan cselekményt követett el, amely a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontja alapján személy elleni erőszakos bűncselekménynek minősül, azonban mivel a cselekményeit nem halmazatban, illetve nem egy eljárásban bírálták el, nem kell vele szemben automatikusan életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni (összbüntetés esetében ugyanis nem rendelkezik a Btk. hasonló tartalmú szabályokról, és nem is minősül az illető erőszakos többszörös visszaesőnek, hiszen a cselekményeket nem erőszakos bűncselekmények miatt kiszabott büntetések letöltése



Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

utáni három éven belül, hanem még az első elítélés előtt követte el), hanem két, határozott időtartamú szabadságvesztést fog a bíróság vele szemben kiszabni. Ha ugyanennek az elkövetőnek a cselekményeit egyszerre derítették volna fel és egy eljárásban bírálták volna el, akkor vele szemben a bírónak kötelezően életfogytig tartó szabadságvesztést kellett volna kiszabnia. Az pedig, hogy több cselekményt egy vagy több eljárásban bírálnak-e el, sokszor teljesen esetleges.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközés tehát azáltal valósul meg, hogy lényegében sem a bűncselekménynek magának (tárgyi oldal), sem az elkövető személyének (a bűncselekmény alanyi oldala) nincs köze ahhoz, hogy az általa elkövetett cselekményeket egy eljárásban bírálják-e el. Így eltérő szankció sújthatja a tárgyi és alanyi oldalon ugyanazon jellemzőkkel bíró bűncselekményeket elkövető személyeket, csakis attól függően, hogy cselekményeiket egy eljárásban, halmazatban vagy külön-külön bírálják el. Utóbbi pedig eljárási szempontoktól (célszerű-e egyesíteni vagy elkülöníteni különböző cselekmények miatt folytatott eljárásokat), vagy akár a vak véletlentől (mikor derül fény a bűncselekményekre) is függhet. Az automatikusan alkalmazandó szankció esetlegességektől való függővé tétele pedig önkényes, még az ésszerűség tesztjét sem állja ki.

Tisztelt Alapvető Jogok Biztosa!

Fentiek alapján indítványozom, alkotmányos hatáskörével élve kezdeményezze a fentiek szerint a Btk. alaptörvény-ellenes rendelkezéseinek Alkotmánybíróság általi felülvizsgálatát.

Budapest, 2013. július 18.

Tisztelettel:

dr. Kádár András Kristóf
társelnök
Magyar Helsinki Bizottság